

Nr 580

Av herr Heckscher m. fl., angående ämnesgrupperingen m. m.
inom grundskolan.

(Lika lydande med motion nr 503 i Första kammaren)

Det är naturligt att den genomgripande omställningen av tidigare skolformer till grundskola inte kan genomföras utan att svårigheter uppstår. Även om erfarenheterna ännu är begränsade, ger de emellertid ett intryck av störningar och svårigheter som det är nödvändigt att snarast komma till rätta med.

De största och mest svårbemästrade problem som just nu synes vidlåda grundskolan beror bl. a. på följande faktorer.

Det fria ämnestillvalet, till vilket stora förhoppningar knöts vid grundskolans genomförande, har vållat besvärligheter främst därför att valet ofta skett efter andra grunder än som avsetts.

Tillvalssystemet på högstadiet medför en splittring av klasserna, innebärande att varje klassenhet i årskurserna 7 och 8 saknar ett eget klassrum. Högstadiesplittringen medför dessutom att frågan om klassföreståndarskapet icke kan lösas på ett tillfredsställande sätt.

Den omfattande lärarbristen konserverar systemet med alltför stora och av den anledningen svårbemästrade klasser. Metoden med differentierad undervisning inom klassens ram har för en stor del av lärarna och eleverna skapat en försvårad undervisningssituation.

De nämnda förhållandena minskar effektiviteten av de ansträngningar och de resurser, personliga och ekonomiska, som satsas på en förbättring av den obligatoriska skolan. De bidrar också i varierande grad till att förvärra disciplinsituationen.

Vissa av de svårigheter som nu påtalats kan efter hand övervinnas. Sålunda kan man se fram emot en successiv förbättring av lärartillgången samtidigt som en successiv minskning av totalantalet elever på grundskolenivå kommer till stånd till följd av de minskande årskullarna. Elevantalet i klasserna kan alltså sänkas, och lärarna kommer i ökad utsträckning att vara utbildade för grundskolans behov. Denna förbättring kommer dock att verka i påtaglig omfattning först efter ungefär ett decennium. Åtskilliga årgångar grundskoleelever kommer därför inom de närmaste åren att utsättas för störningar och påfrestningar som sammanhänger med övergångstidens svårigheter.

När det gäller det fria tillvalet av ämnen på högstadiet sker valet ofta efter andra grunder än de avsedda. Ovidkommande omständigheter, t. ex. kamraternas val och inställningen till olika lärare, spelar in och får större betydelse än elevens anlag och intresseriktning. På sina håll hoppar eleverna från ämne till ämne på ett sätt som inte kan ha varit avsikten bakom den i och för sig lovvärda möjligheten till korrigerig om felval.

Principen om frihet i ämnesvalet bör inte överges, men det måste skapas större fasthet i tillämpningen. Enligt gällande regler skall val och tillvalsgrupp beslutas av föräldrar och elev gemensamt. Klassläraren på mellanstadiet, som i bästa fall under tre läsår följt elevens skolutveckling, får endast lämna upplysningar om förefintliga valmöjligheter. Dessa bestämmelser tolkas så, att varje form av råd eller påverkan från lärarens sida anses såsom en otillåten inblandning i tillvalet.

Vi anser att enbart information om valmöjligheterna är otillräcklig. Det är orealistiskt att begära av samtliga föräldrar att de på egen hand skall ha möjligheter att sätta sig in i vad val av tillvalsgrupp innebär och att bedöma vilken ämneskombination som bäst passar deras barn. Starka skäl talar för att läraren erhåller rätt att ge råd härom då målsman uttryckligen begär detta.

På grund av ämnessplittringen är klassavdelningarna på högstadiet i sin helhet sammanhållna under så få timmar per vecka att det är en omöjlighet att låta varje klassavdelning få ett eget klassrum. Klassrummen ersättes i regel av ämnesrum eller grupperum. Det betraktas som en självklarhet att varje vuxen om möjligt skall tilldelas en fast arbetsplats, vare sig denna är vid en maskin eller vid ett skrivbord, eller i övrigt kan ges en fast placering. På grundskolans högstadium saknar dock eleverna ofta en fast punkt i skoltillvaron. Under sådana förhållanden är det svårt att i skolan skapa den miljö som befördrar gemenskapskänsla och som ger den trygghet i tillvaron som är betydelsefull för barnens vidare utveckling.

Ämnessplittringen och bortfallet av vissa orienteringsämnen under årskurserna 7 till 9 har medfört att klassföreståndarnas kontakt med en samlad klass reducerats till en eller ett par timmar i veckan. Detta skapar givetvis hos eleverna en känsla av bristande enhetlighet i skolarbetet. Den möjlighet till en förstärkning av tiden som f. n. gives för klassföreståndare enligt gällande regler löser inte detta problem.

För att åstadkomma en förtroendefull kontakt mellan elev och lärare åtgår åtskillig tid. Det är en utbredd erfarenhet bland lärare att behovet av kontakt med enskilda elever är mycket stort. De minskade möjligheterna att skapa en bredd i kontakten mellan klassföreståndare och elever kan därför befaras bli en av de allvarligaste bristerna inom grundskolans högstadium.

På grundskolans högstadium ersättes klasslärarsystemet av ämneslärarsystemet. I sjunde årskursen krävs av eleverna en omställning till flera lä-

rares olika sätt att undervisa och uppträda, krav tillkommer på kvalificerad grundläggande undervisning i t. ex. språk och matematik, som inte utan allvarliga olägenheter kan nedprutas för elever som ämnar fullfölja sina studier i dessa ämnen på gymnasium och högskolenivå. Parallellt härmed löper kravet på att de som inte är inriktade på fortsatta teoretiska studier — vilket inte hindrar att de trots allt senare beger sig in på sådana — får en undervisning som är anpassad till deras takt och förmåga. Dessa jämbördiga krav skapar en undervisningssituation som i många fall tvingar läraren att eftersätta väsentliga intressen hos eleverna.

De hittills vunna erfarenheterna pekar på nödvändigheten av en anpassning i riktning mot ett högstadium med mera enhetliga valmöjligheter som ger skolorganisationen ökad stadga. Detta förutsätter en inriktning på *ämnesgrupperingar*, varigenom en ökad intressegemenskap och homogenitet skulle erhållas i klassavdelningarna. Varje elev bör i samråd med målsman ha möjlighet att välja den avdelning inom årskursen, som arbetar med kurser, vilka bäst motsvarar elevens intresseinriktning och anlag. Möjlighet bör bibehållas till övergång till annan avdelning med annan kurssammansättning såväl under läsåret som vid flyttning till högre årskurs.

Disciplinsituationen under senare år måste uppmärksammas av var och en som hyser ett positivt intresse för skolan. Skolenheternas storlek är en faktor vars betydelse inte bör underskattas i sammanhanget. De stora skolenheterna bidrar till att skapa en anonymitet hos de enskilda individerna som i och för sig minskar hämningarna och kan släppa loss ett olämpligt beteende.

Läraryrket innebär att alltför många som undervisar på grundskolans högstadium är otillräckligt förberedda för att behärska de disciplinstörningar som kan uppkomma. Läraryrket medför också att antalet elever per klass svårigen kan minskas till en sådan nivå att den blir lättare att handha för läraren. Den nya skolformen har vidare för lärare inneburit en omställning till nya förhållanden, som är svårbemästrade och lätt resulterar i irritationer inom klassen. Såväl med hänsyn till undervisningen som till den allmänt fostrande uppgift skolan har är det nödvändigt att lärarna ges stöd i sina ambitioner att hålla ordning. Det är ett starkt intresse för såväl lärare som elever att tendenser till oordning och störande verksamhet kan stävjas. Det är vidare ur målsmännens synvinkel angeläget att deras barns skola erbjuder en ur ordningssynpunkt tillfredsställande miljö. I den mån hittillsvarande korrektionsmöjligheter är otillräckliga för att hindra alltför störande element bland eleverna att skapa oro och svårigheter med undervisningen bör systemet med observationsklasser utbyggas ytterligare. Redan elevernas vetskap om att överflyttande till särskild obeservationsundervisning är en näraliggande möjlighet kan vara ett användbart korrektionsmedel för en lärare som har särskilt ordningsstörande element i en klass.

Åberopande det anförda hemställes,

1. att riksdagen måtte

a) besluta att lärare skall ha rätt att på begäran av elev och dennes målsman biträda med råd vid det fria tillvalet,

b) uttala att högstadiets utformning icke må utgöra hinder för en fastare inriktning på ämnesgrupperingen i syfte att *dels* åstadkomma homogenera klasser, *dels* åvägbringa en bättre lösning av klassföreståndarproblemet,

c) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om *dels* förslag till utbyggnad av systemet med observationsklasser i syfte att därigenom underlätta disciplinproblemets snara lösning, *dels* utredning och förslag till de övriga åtgärder som i enlighet med motionens syfte ökar grundskolans möjligheter att infria de förväntningar som ställts på denna skolorm;

2. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till här- för erforderliga författningsändringar.

Stockholm den 26 januari 1964

Gunnar Heckscher

Gösta Bohman

Leif Cassel

Rolf Eliasson

Nils G. Fröding

Tage Magnusson

i Moholm

i Borås

Eric Nilsson

Sixten Palm

Karin Wetterström

i Svalöv